

אמר לו רבי ישמעאל: אין ראייה משבת. כי שבת, מקל וחומר אתיא שנוהגת גם בחוץ לארץ –

קאי? מהיכן היא למד ש"מושב" פירושו לאחר ירושה וישיבה? אנסכים מנסכים הוא למד זאת.

מה מצות קלות [שאינן תלויות בארץ] נוהגות בין בארץ בין בחוץ לארץ. שבת, דחמירא, כל שכן שהיא נוהגת בין

ותקשי: והרי בנסכים "ביאה" ו"מושב" ז-ב-1 כתיב בהו. שנאמר בהם גם ביאת הארץ וגם "מושבותיכם", דכתיב "כי תבאו אל ארץ מושבותיכם". ואם כן, כיצד לומד מכאן רבי ישמעאל שגם היכן שכתוב רק "מושב" בלבד פירושו לאחר ירושה וישיבה? והרי שמא רק כאשר כתוב גם ביאת הארץ אין אפשרות לפרש שהכוונה לכל מקום שאתם יושבים ואפילו בחוץ לארץ, אבל כשכתוב רק "מושב", אפשר שפירושו הוא בכל מושבות, ואפילו בחוץ לארץ?

בארץ בין בחוץ לארץ.⁽⁸⁾

ומסיקה הגמרא לפשוט את האיבעיא, האם רבי אליעזר לקולא פליג או לחומרא פליג:

ומשנינן: הכי קאמר: ללמד שכל מקום שנאמר "ביאה" ו"מושב" אינו אלא לאחר ירושה וישיבה, דברי רבי ישמעאל.

מדאמר אביי "מאן תנא דפליג עליה דרבי אליעזר? – רבי ישמעאל!" שהתנא קמא במשנה הוא רבי ישמעאל, הסובר ש"מושב" משמעו לאחר ירושה וישיבה, ולכן הוא סובר ש"חדש" נוהג רק בארץ ישראל, הרי ממילא, רבי אליעזר בא לחלוק עליו ולומר שה"חדש" נוהג גם בחוץ לארץ.

שמע מינה, רבי אליעזר לחומרא פליג.

והיינו, שבאמת רבי ישמעאל לומד מנסכים רק למקום שנאמר בו גם ביאת הארץ – כגון "חדש", שכתוב בו "כי תבאו אל הארץ" וגם "מושבותיכם" – שאין פירושו "בכל מקום", אלא רק לאחר ירושה וישיבה.

ומסקינן: אכן שמע מינה!

והוינן בה: מכדי, הרי, רבי ישמעאל, אחיבא

אלא הארץ נתקדשה מעצמה בכיבוש בלבד, ולפיכך דנו מהמקראות, האם צריך כיבוש כולו או שבכל מקצת מהארץ שכבשו, נתקדשה מיד. חזון איש.

שלאחר שגלו בראשונה מארץ ישראל לבבל בטלה הקדושה, כי הקדושה הראשונה היתה מפני הכיבוש בלבד, בלי שקידשוה, וכיון שגלו בטלה הקדושה של הארץ. שהרי דנו בסוגייתנו במצוות התלויות בארץ מאימתי נתחייבו בהן, אם תיכף בכניסתן או רק לאחר ירושה וישיבה, ובחלה נתחייבו מיד. ואם היו צריכים קידוש הארץ [לבד מכיבושה], אין מקום לחלק בין מצוה למצוה, ולא היה ראוי להתחייב בשום מצוה התלויה בארץ עד שעת קידוש. אלא מכאן מוכח שלא היה כלל קידוש בקדושה ראשונה,

8. לכאורה קשה, שאם כן, איך יענש במיתה המחלל שבת בחוץ לארץ, והרי אין עונשין מן הדין. וצריך לומר, שהקל וחומר בא לגלות ש"מושבותיכם" האמור בשבת אין פירושו ככלל מקום, לאחר ירושה וישיבה, אלא בכל מקום שאתם יושבים.

אמר אב"י: **האי תנא דבי רבי ישמעאל**, האומר בסוגייתנו שרק במקום שכתוב גם "ביאה" וגם "מושב" הכוונה לאחר ירושה וישיבה, מפיק, הוא חולק ומוציא מאידך **תנא דבי רבי ישמעאל**.

כלומר התנא שלנו חולק על תנא אחר, האומר בשם רבי ישמעאל שגם כאשר כתוב "ביאה" בלבד אינו אלא לאחר ירושה וישיבה.

דתנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמרו בתורה "ביאות" בתורה סתם, הרבה מצוות נאמר בהן שיתחייבו עליהן רק בבואם לארץ, ופרט לך הכתוב באחד מהן, במינוי מלך, שהוא רק לאחר ירושה וישיבה, שנאמר [דברים יז ד'] "כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך, וירשתה וישבתה בה, ואמרת אשימה עלי מלך". אף כל מקום

שנאמר ביאת הארץ אינו אלא לאחר ירושה וישיבה.⁽¹¹⁾

ואידך, התנא שלנו, הסובר ש"ביאה" לבד אין משמעותה רק לאחר ירושה וישיבה, אינו לומד ממצוות מינוי המלך, משום דהוה "מלך" ו"ביכורים" שני הכתובים הבאים כאחד. שגם בביכורים נאמר [דברים כו א] ירושה וישיבה "והיה כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה". וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. ולכן הוא סובר שרק כשכתוב גם "ביאה" וגם "מושב" אינו אלא לאחר ירושה וישיבה.

ואידך, התנא ההוא, שלומד ממלך, סובר שאין כאן את הכלל ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים, משום ששני הכתובים צריכי, ואי אפשר ללמוד אחד מהשני.⁽¹²⁾

ארבעים שנה מפני עוון המרגלים, ולכן לא נצטוו. ואם היו זוכים ליכנס לארץ מיד, היו מצטווים בו מיד.

ועוד כתבו, אפשר בעל המאמר הזה סובר שאמנם נצטוו כבר במדבר על מצוות קרבן פסח, ו"ביאה" האמורה בפסח, ביארו כמו שהגמרא אומרת להלן: עשה מצוה זו, שבשבילה תיכנס לארץ. ומה שלא עשו קרבן פסח כל ארבעים שנה הוא משום שרובם היו ערלים, וערל אסור באכילת פסח, שלא היו יכולים למול היות ולא נשבה להם רוח צפונית כל אותן ארבעים שנה, משום שהיו נזופים בעון מרגלים, וזהו גנותם שהיו ערלים. תוס' ד"ה הואיל.

12. שכל הסברא של שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין היא משום שאם היו מלמדין היה די לכתוב רק אחד מהם והשני ילמוד ממנו,

11. רש"י כתב בפרשת בהעלותך בפרשת קרבן פסח, שאותה פרשה, שנאמרה בחדש הראשון, קדמה לפרשה שבראש ספר במדבר, שנאמרה רק בחדש השני, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתחה התורה בתחילת הספר בפרשת קרבן פסח, שנאמרה תחילה, משום שיש בכך גנותם של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו רק פסח זה בלבד.

וכתבו התוס' שבעל המאמר הזה סובר כתנא דבי רבי ישמעאל כאן, שכל מקום שנאמר ביאת הארץ אינו אלא לאחר ירושה וישיבה. וכיון שבקרבן פסח נאמר "ביאה", לא נתחייבו בו במדבר. ואותו פסח של פרשת בהעלותך היה חידוש, על פי הדיבור. וכן הפסח שעשו בימי יהושע בגלגל, מיד עם כניסתן לארץ, לפני ירושה וישיבה, היה חידוש, על פי הדיבור. והגנות היא בכך שנתעכבו מליכנס לארץ עד

דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב ביכורים, הוה אמינא שדוקא מינוי המלך אינו אלא לאחר ירושה וישיבה, אבל ביכורים, דקא מיתהני, שהאדם נהנה מהפירות, לאלתר, מיד עם הכנסם לארץ יתחייב בהבאת ביכורים. הלכך צריכה התורה לכתוב גם בביכורים שאינו נוהג רק לאחר ירושה וישיבה.

ואי כתב ביכורים ולא כתב מלך, הוה אמינא שרק דין ביכורים אינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה. אבל מלך, דדרכו לכבש, לאלתר ימנוהו עליהם, כדי שיצא לפנייהם בכיבוש הארץ. ולכן צריכה התורה לכתוב שניהם.

ואידך, התנא שלנו, הסובר שאין ללמוד ממלך וביכורים כי הם שני כתובים הבאים כאחד, סובר שאין התורה צריכה לכתוב שניהם. אלא נכתוב רחמנא מלך בלבד, ולא בעי אין צורך לכתוב גם ביכורים. ואנא אמינא שאפשר ללמוד ביכורים מקל וחומר ממלך:

ומה מלך, דדרכו לכבש, בכל זאת אין מינויו נוהג כי אם לאחר ירושה וישיבה.

ביכורים, לא כל שכן שלא ינהגו אלא רק לאחר ירושה וישיבה.⁽¹³⁾

ומאחר שהתורה כתבה גם ביכורים, הוי ליה שני כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדין.

ואידך, התנא ההוא סובר, שאי כתב רחמנא הכי, אם היה כתוב רק במלך, הוה אמינא שדין ביכורים נוהג מיד, מידי דהוה אחלה, שהכל מודים שמצות הפרשת חלה נוהגת מיד עם הכנסם לארץ,⁽¹⁴⁾ והייתי אומר שגם ביכורים דינם כחלה, לכן קא משמע לן הכתוב שגם דין ביכורים נוהג רק לאחר ירושה וישיבה.

והוינן בה: והשתא דאמרת שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ, אם כן, "מושב" דכתב רחמנא גבי שבת, למה לי?

כיון ששבת היא חובת הגוף, פשיטא שהיא נוהגת בכל מקום, ומדוע היתה התורה צריכה לכתוב "לא תבערו אש בכל מושבותיכם"?

ובהכרח שהתורה לא רצתה שילמדו מהם למקום אחר. אבל כשיש צריכותא ואי אפשר ללמוד אחד מהשני, אין ראייה מכך שהתורה כתבה את שניהם שלא ילמדו מהם.

13. הגמרא לא סברה עתה את הסברא דלעיל שביכורים יתחייבו לאלתר משום דמיתהני. תוס' ד"ה ביכורים.

ובריטב"א מפרש דהמאן דאמר הזה לא ניחא ליה בצריכותא דלעיל שביכורים מיתהני, שקשה

על זה מתרומות ומעשרות שגם נהנה ובכל זאת נוהג רק לאחר ירושה וישיבה. ועל זה השיב דחלה תוכיח שמיתהני ונוהג מיד, ואם כן יש ללמוד ממנה, דקולא וחומרא דרשינן לחומרא.

14. דכתיב בחלה "בבואכם", ודריש בספרי משונה ביאה זו מכל ביאות הכתובות בתורה שבכולם נאמר "כי יביאך" "כי תבאו", וכאן נאמר "בבואכם" — שמיד שבאו נתחייבו בחלה.

ומשנינן: **איצטריך** לכתוב "בכל מושבותיכם" כי **סלקא דעתך אמינא**, הואיל ו**בענינא דמועדות כתיבא** השבת, שהיא נאמרה בפרשת המועדות בפרשת אמור, (15) **תיבעי קידוש בית דין כי מועדות**, כמו שהמועדות מתקדשים על ידי הבית דין, שהם מקדשים את ראש חדש, כך יצטרכו הבית דין לקדש את יום ראשון בשבוע כדי שיום השביעי יהיה שבת. (16)

קא משמע לן הכתוב "בכל מושבותיכם" שאין צריך קידוש בית דין לענין שבת, שהרי הבית דין אינם מצויים בכל מקום שנוהגת בו שבת. (17)

ותו הוינן בה: **"מושב"**, **דכתב רחמנא גבי חלב ודם**, שנאמר [ויקרא ג יז] "חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, כל חלב וכל דם לא תאכלו", **למה לי?** שהרי חלב ודם הם חובת הגוף ופשיטא שהן נוהגות בכל מקום?

ומשנינן: **איצטריך**, **סלקא דעתך אמינא**, הואיל ו**בענינא דקרבתות כתיבי**, שהרי המקרא דלעיל של חלב ודם נאמר סמוך

לעניני הקרבנות בפרשת ויקרא, לכן רק **בזמן דאיכא קרבן ניתסר חלב ודם**, אבל **בזמן דליכא קרבן לא יאסרו חלב ודם**, לכן **קא משמע לן** "בכל מושבותיכם", שתמיד אסור חלב ודם.

ותו הוינן בה: **"מושב"** **דכתב רחמנא גבי מצה ומרור**, (18) שנאמר [שמות יב כ] "בכל מושבותיכם תאכלו מצות", **למה לי?** והרי הם חובת הגוף?!?

ומשנינן: **איצטריך**, **סלקא דעתך אמינא** הואיל ו**כתיב "על מצות ומרורים יאכלוהו"** את הקרבן פסח, לכן רק **בזמן דאיכא קרבן פסח**, אין, או חייבים באכילת מצה ומרור. אבל **בזמן דליכא קרבן פסח**, לא יהיו חייבים לאכול מצה ומרור, לכן **קא משמע לן** שתמיד חייבים לאכול מצה ומרור.

ותו הוינן בה: **"ביאה"** **דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור**, בפרשת "והיה כי יביאך" שבתפילין, **למה לי?** והרי הן חובת הגוף, ונוהגות גם בחוץ לארץ?

ומשנינן: **ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי**

למה צריך למעט שבת מקידוש בית דין שהרי כבר מקודש ועומד הוא וכבר קידשוהו שמים.

17. רש"י הביא מהגמרא בסנהדרין [יא ב] שאין מעברין את השנה רק ביהודה דכתיב "לשכנו תדרשו", ודרשינן כל דרישה שאתה דורש, לא יהיו אלא בשכנו של מקום, דהיינו במקום המקדש, שהוא ביהודה.

18. נקט מרור אגב שגרת הלשון, שבמרור לא נאמר "מושב", והוא באמת אינו נוהג רק בזמן הבית עם הקרבן פסח. רש"י. וכן הוא ברמב"ן.

15. מכאן הקשו תוס' על רש"י שפירש "מושבותיכם" דשבת הוא "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", שפסוק זה לא נאמר בפרשת אמור אלא הכוונה ל"שבת היא לה' בכל מושבותיכם" האמור בפרשת אמור. תוס' ד"ה והרי [בעמוד הקודם].

16. רשב"ם בכא בתרא [קא א] ד"ה שבת. והקשה החזון איש, לרבי אליעזר ברבי צדוק שסובר במסכת ראש השנה [כד א] שאם לא נראה הירח בזמנו אין בית דין מקדשין אותו ביום השלשים ואחד, שכבר קידשוהו שמים,

ישמעאל, המבאר את הכתוב כהבטחה לעם ישראל עוד בהיותם במדבר: עשה מצוה זו של תפילין ופטר חמור, שבשבילה תיכנסם לארץ.

והינין בה: בשלמא למאן דאמר "מושב", כל מקום שאתם יושבים, משמע, ואין משמעו לאחר ירושה וישיבה דוקא, ואם כן איסור "חדש" על אף שנאמר בו "מושבותיכם", נוהג מיד עם הכנסם לארץ, היינו דכתיב כשננסו לארץ ישראל [יהושע ה יא] "ויאכלו מעבור [תבואת] הארץ ממחרת הפסח", ומשמע שדוקא ממחרת

הפסח, שהוא זמן הקרבת העומר, אכול [אכלו תבואה חדשה], אבל מעיקרא, לפני כן, לא אכול.

אלמא אקרוב עומר, שלכן לא אכלו קודם ז'ב-ז א מהתבואה החדשה שבארץ ישראל, כי היו צריכים קודם לכן להקריב את העומר בששה עשר בניסן, שהוא ממחרת הפסח, כדי להתיר איסור "חדש", וחדר אכול. (19)

אלא, למאן דאמר ש"מושב" משמעו לאחר ירושה וישיבה, ניכול לאלתר? מדוע לא אכלו מהתבואה החדשה מיד, שהרי לדבריו

19. תוס' הביאו שרבי אברהם אבן עזרא הקשה, הרי "ממחרת הפסח" הוא חמשה עשר בניסן, שהוא למחרת שחיתת הפסח, כדכתיב בפרשת מסעי "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה", והרי יצאו בחמשה עשר בניסן. והשיב ר"י שאמנם בתורה פירושו למחרת שחיתת הפסח, אבל כאן פירושו ממחרת אכילת הפסח, שהוא ששה עשר בניסן, ולשון תורה לחוד ולשון נביאים לחוד. ועל כרחק צריך לפרש כאן ששה עשר בניסן, שאם בחמשה עשר, אין טעם לחלק בין חמשה עשר לקודם לכן, שהרי לא הקריבו עדיין העומר, ולמה אמר הכתוב שרק ממחרת שחיתת הפסח אכלו ולא לפני כן.

ור"ת השיב, שגם כאן "ממחרת הפסח" פירושו בחמשה עשר בניסן, וכך הוא ביאור הכתוב "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה": "מעבור הארץ" — היינו מתבואה ישנה. "ממחרת הפסח" — שהרי היו צריכים לאכול "מצות" — בחמשה עשר בניסן. "וקלוי" — היינו חדש לא אכלו עד "עצם היום הזה" — שהוא ששה עשר בניסן לאחר הקרבת העומר. ומצינו ששה עשר בניסן

שנקרא "עצם היום הזה" דכתיב "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה". תוס' ד"ה ממחרת [בעמוד קודם].

ועוד כתבו התוס', שהירושלמי שואל למה לא אכלו מצה מ"חדש", ויבא עשה דאכילת מצה וידחה לא תעשה ד"חדש". ותירץ בירושלמי שעשה קודם הדיבור [נתנית התורה] אינו דוחה לא תעשה שאחר הדיבור, ועשה דמצה נאמרה קודם מתן תורה ולכן אינה דוחה לא תעשה ד"חדש" שנאמרה במתן תורה. ועוד תירצו התוס' דגורנין כזית ראשון דמצה אטו כזית שני שאין בו מצוה ואינו דוחה לא תעשה ד"חדש". תוס' ד"ה אקרוב.

השאגת אריה בקונטרס אחרון [צו] הביא קושית הגאון רבי יונתן אייבשיץ על הירושלמי, איך היה אפשר לאכול חדש מדין עשה דוחה לא תעשה שהרי אמרו במסכת תמורה [טז א] שלש מאות הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה עד שהחזירן עתניאל בן קנז בפלפולו. ואחד מהם, "שיעורין". וכיון שלא ידעו אז שיעור המצה לא היו יכולים לאכול מ"חדש", שמא יפחתו או יוסיפו על שיעור המצה ונמצא אוכלים איסור "חדש" שלא במקום מצוה.